

Siker vagy kudarc?

Az EU-csatlakozásról döntő népszavazás és a közvélemény-kutatások

Az Európai Unió csatlakozásunkról döntő népszavazást minden szempontból kettősen ítélte meg a politika, a közélet és a szélesebb közvélemény is. Egyfelől a népszavazás eredményes volt és sikeres, az igenek elsöprő többségével, másfelől viszont az alacsony részvételi arány általános csalódást keltett. A várható eredményeket előrejelző közvélemény-kutatások mérlegelésében is pontosan ez a kettősség jelentkezett: az igenek és a nemek arányát minden intézet pontosan becsülte meg, ám minden intézet nagyot tévedett a részvételi arányt illető „jóslatában”. Ez utóbbi becslése mindig is nehéz diónak bizonyult a közvélemény-kutatók számára, de ennyire még sohasem becsülték túl a voksolók várható arányát, mint ez alkalommal. Mindazonáltal a közvélemény-kutatási eredmények támpontokat adnak annak megértéséhez, hogy mi is történt a népszavazáson. Az ismertetésre kerülő adatok a Miniszterelnöki Hivatal számára készült Szonda Ipsos felmérésekből származnak¹.

Az április 12-i népszavazás előtt számos előrejelzés látott napvilágot, ezeket azonban nem lehet úgy egybevetni egymással, illetve a tényekkel, mint ahogy azt a parlamenti választások eredményére vonatkozó előrejelzések esetében lehetett. Elsősorban azért nem, mert az intézetek nem tettek közzé „hivatalos” előrejelzéseket, másrészt folyamatosan a nyilvánosság elé kerültek különböző telefonos, illetve személyes megkérdezéseket alkalmazó, egészen különböző mintanagyságú felmérések eredményei. Ugyanakkor a népszavazás előtt 10–20 nappal publikált közvélemény-kutatási beszámolók egységesen 60–70 százalék közötti részvételi arányt, és az igen szavazatok 82–87 százalékos győzelmét prognosztizálták. Ez utóbbi „jóslatok” nagyon pontosnak bizonyultak, a részvételi arányt illető becslések azonban egyáltalán nem jöttek be.

A közvélemény-kutatási eredményekről beszámoló publikációkban általában ± 3 –4% becslési hibát szoktak vállalni az intézetek, és ezt bizony minden előrejelzésnél többszörösen meghaladja a becsült és a valós részvételi arány különbsége. Ebből aztán a közvélemény-kutatókra eleve gyanakvók gyorsan le is vonták a következtetést: lám-lám, megint melléfogtak. Ez alkalommal viszont kicsit sem jogosan. A felmérések becslési hibája ugyanis arra vonatkozik, hogy mi az a tartomány, amelyen 95 százaléknál nagyobb valószínűséggel belül van a becsült paraméter, jelen esetben azok aránya, akik biztosra ígérték választási részvételüket. Más dolog azonban ígérni, mint tényleg elmenni.

A tényleges részvételi arányokat még soha egyetlen egy közvélemény-kutatás sem tudta precízen belőni, miközben az eredményeket azért általában pontosan szokták előre jelezni a kutatások. A fő gond itt az, hogy a választásokon részt venni normakövető magatartás, és nem szívesen szoktunk beszámolni egy hivatalos személynek is tekinthető kérdezőbiztosnak a normasértéseinkről. Ebből adódik az is, hogy a választások után rendre sokkal többen állítják azt, hogy elmentek szavazni, mint ahányan ténylegesen voksoltak. Most sem volt ez másképpen. A Szonda Phone 2003. április 13-án délután felhívott 610 országsgazerte véletlenszerűen kiválasztott polgárt, és a megkérdezettek 71 százaléka

¹ Az ország felnőtt lakosságát reprezentáló felmérésre 2003. március 27. és április 2. között került sor, a megkérdezettek száma 1500 fő.

azt nyilatkozta, hogy véleményt nyilvánított az előző nap rendezett népszavazáson, holott ekkor már általánosan ismertté vált az a tény, hogy csak a jogosultak kevesebb, mint a fele járult az urnákhoz. Másrészt az is felfelé szokta torzítani a részvételre vonatkozó becsléseket, hogy sokan vannak azok is, akik mindvégig egészen komolyan tervezgetik a választási részvételt, de aztán az utolsó pillanatokban közbejön nekik valami.

Mindez azt szokta eredményezni, hogy a választási részvételüket biztosra ígérők mindig lényegesen többen vannak, mint ahányan aztán tényleg voksolnak. 1998-ban például a „biztos szavazók” mintán belüli arányára alapozó „jóslatok” 12–16 százalékkal magasabbnak bizonyultak a valós számnál. Ugyanakkor sokkal közelebb járt az igazsághoz az a becslés, amelyik a dönteni tudó (tehát pártot választó) „biztos szavazók” mintán belüli arányára alapozta a részvételre vonatkozó „jóslatát”. A „biztos szavazók” 15–20 százalékának ugyanis nem szokott véleménye lenni az adott voksoláson eldöntendő kérdéstről, és róluk joggal feltételezhető: végül is otthon maradnak.

A helyzet persze ennél sokkal bonyolultabb. Nyilvánvalóan azok a halmazok sem szoktak sohasem üresek lenni, ahova azok kerülnek, akik a szavazás előtt bizonytalanok a részvételi szándékukban, de

aztán mégis elmennek, illetve a voksolás előtt 10–12 nappal még nincs véleményük, de aztán mégiscsak döntenek. 2002. áprilisban – az eddigi részvételi rekord idején – például a dönteni tudó „biztos szavazók” és a „biztos szavazók” aránya közé esett a ténylegesen voksolók aránya. A „biztosan szavazó” és

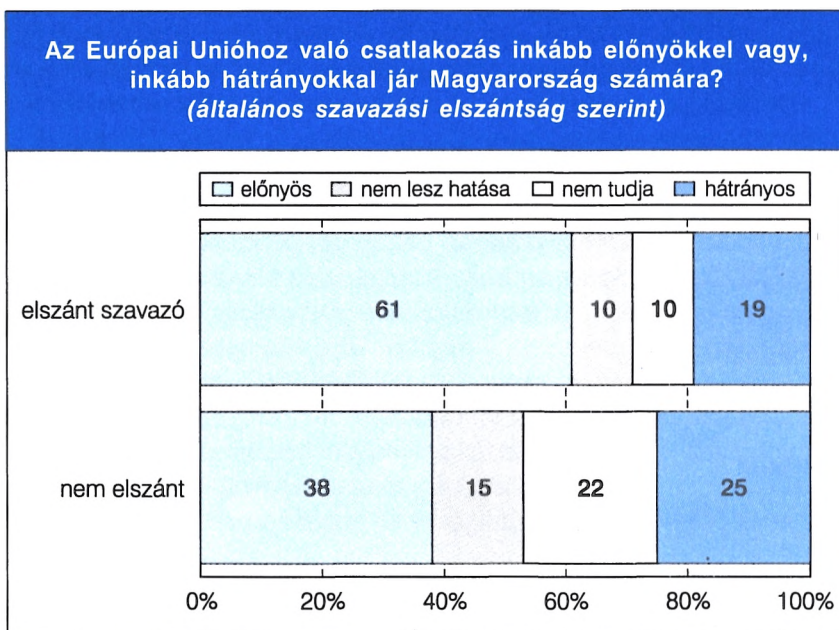
„A tényleges részvételi arányokat még soha egyetlen egy közvélemény-kutatás sem tudta precízen belőni, miközben az eredményeket azért általában pontosan szokták előre jelezni a kutatások.”

„A 'biztosan szavazó' és dönteni is tudó válaszadók mintán belüli arányára alapozó becslések azonban mégiscsak közel szoktak járni a valós részvételi arányhoz.”

dönteni is tudó válaszadók mintán belüli arányára alapozó becslések azonban mégiscsak közel szoktak járni a valós részvételi arányhoz. Elsősorban azért, mert ha elnagyolva és pontatlanul is, de ez a modell mégiscsak figyelembe veszi azt a két legfontosabb paramétert, amelyik a tényleges választói magatartást befolyásolja: a szavazási elszántságot és a vélemény meglétét vagy hiányát.

Ugyanakkor a mostani 60–70 százalékos becslések is e modellt alkalmazva készültek, de mégis nagyon pontatlannak bizonyultak. A Szonda Ipsos április eleji adatfelvétele során a megkérdezettek 73 százaléka mondta azt, hogy biztosan elmegy április 12-én voksolni a Magyarország Európai Unió csatlakozásáról szóló ügydöntő népszavazáson, és 64 százalék volt azok aránya, akik ráadásul egyértelmű igennel vagy nemmel válaszoltak a várható voksukat firtató kérdésre is. Azaz a dönteni tudó „biztos szavazók” aránya 18 százalékkal meghaladta a ténylegesen elmenők arányát. Az eddigi választások során viszonylag jól működő előrejelző modell tehát látványosan csődöt mondott. Vagy talán mégsem?

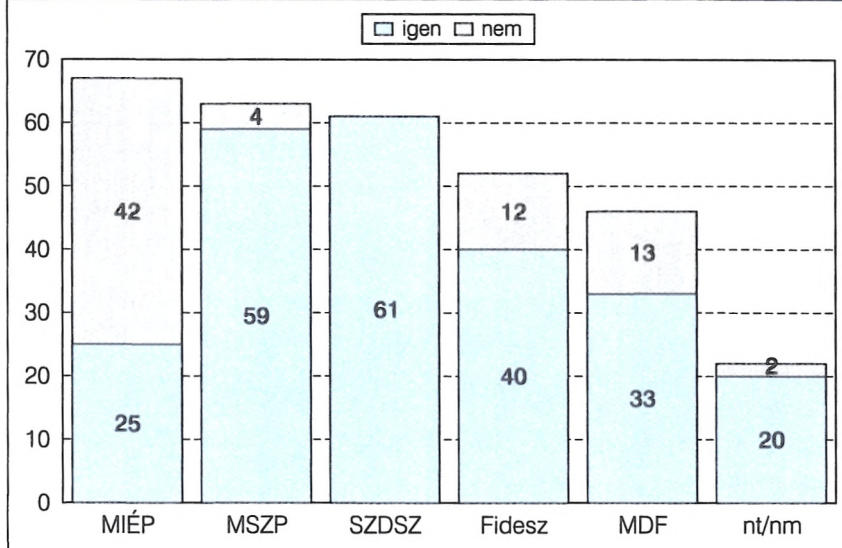
A népszavazáson való részvételi szándékának nyilvánítása bizo-

nyosan szorosan korrelál a szavazási elszántsággal, de az alapattitűdön túl sok egyéb tényező is befolyásolja válaszokat. Például a társadalmi elvárásokhoz való igazodás. A kérdőíven viszont szerepelt két másik, az általános szavazási elszántsággal kapcsolatos kérdés is. A megkérdezettek 82 százaléka azt nyilatkozta, hogy részt vett a 2002-es parlamenti választások első fordulóján, és 71 százalékuk biztosan elmenne voksolni egy „most vasárnapi” parlamenti választáson. A mindhárom választási részvétellel kapcsolatos kérdésre pozitív választ adó megkérdezettek mintán belüli aránya 60 százaléknak adódott, azaz 10 honfitársunkból 6-ra jellemző az erős késztetés a választásokon való részvételre.

A népszavazás előtt 10–12 nappal a megkérdezettek 68 százaléka azt mondta, hogy igennel fog szavazni az EU csatlakozásra (ha mégis elmegy), és 12 százalék volt a nem szavazatot fontolgatók aránya. Azaz a 18 évnél idősebbek 80 százaléka egyértelműen állást foglalt a kérdésben. Ehhez képest mindössze a jogosultak 46 százaléka vette ki ténylegesen is a részét a döntésből. Végül is a 18 évnél idősebbek 38 százaléka szavazott igennel, és 7 százalékuk

Az elszánt szavazókedvű átgondolt, határozott igen- és nem-pártiak arányai pártállás szerint

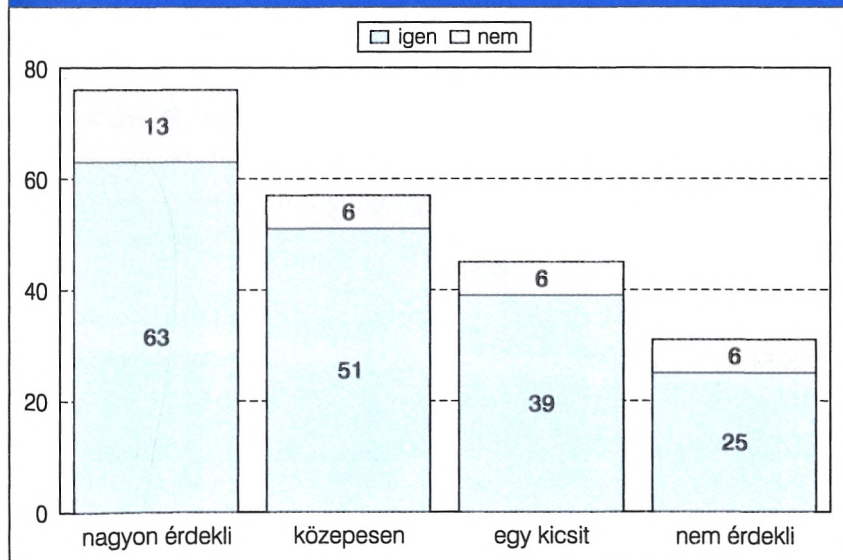
nemmel. Ez egyben azt jelenti, hogy az igent tervezgetők cca. 61 százaléka, a nemet fontolgatóknak pedig cca. 58 százaléka járult az urnákhoz. A két becslés különbsége nem igazán jelentős, azaz nem állíthatjuk azt, hogy az igen-pártiak határozottan aktívabban voltak, mint a nem-pártiak. Az viszont egyértelműen kiderül ezekből a számokból, hogy az erős szavazási elszántság és a határozott vélemény megléte nem mindenkinél volt elég ahhoz, elfáradjon a szavazókörig. A határozott véleménnyel rendelkező

erősen elszánt szavazók aránya ugyanis a Szonda felmérése szerint 53 százalék, és ez még mindig lényegesen több a ténylegesen szavazók arányánál.

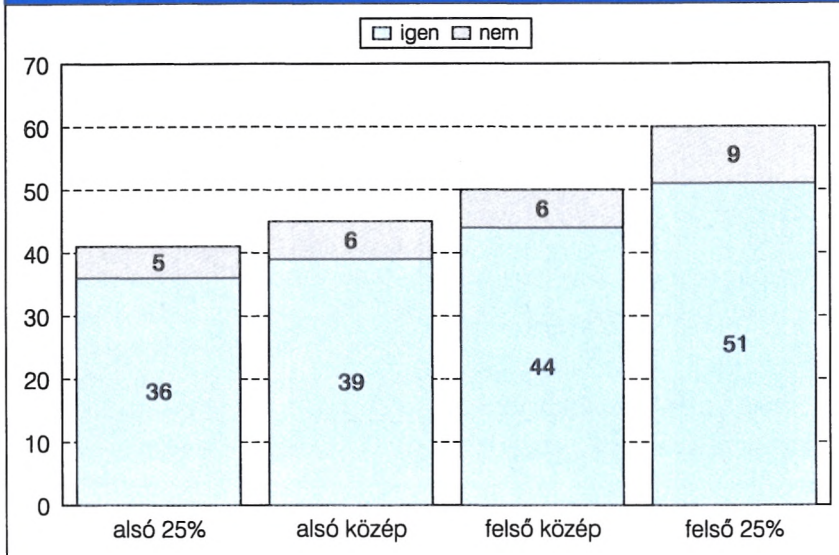
Egy eldöntendő kérdésre adott igen válasz szinte semmit sem mond a vélemény melletti elkötelezettségről. Pedig egy megalapozott vélemény erősebben motivál, mint egy csak a kérdezési szituáció logikájának eleget tevő, bizonytalanul kimondott igen vagy nem válasz.

A Miniszterelnöki Hivatal által megrendelt felmérésben azonban volt egy kérdés, amely azt firtatta: inkább előnyökkel vagy inkább hátrányokkal jár-e a csatlakozás. Ez a kérdés átgondoltabb állás-

Az elszánt szavazókedvű átgondolt, határozott igen- és nem-pártiak arányai politika iránti érdeklődés szerint

Az elszánt szavazókedvű átgondolt, határozott igen- és nem-pártiak arányai vagyoni helyzet szerint

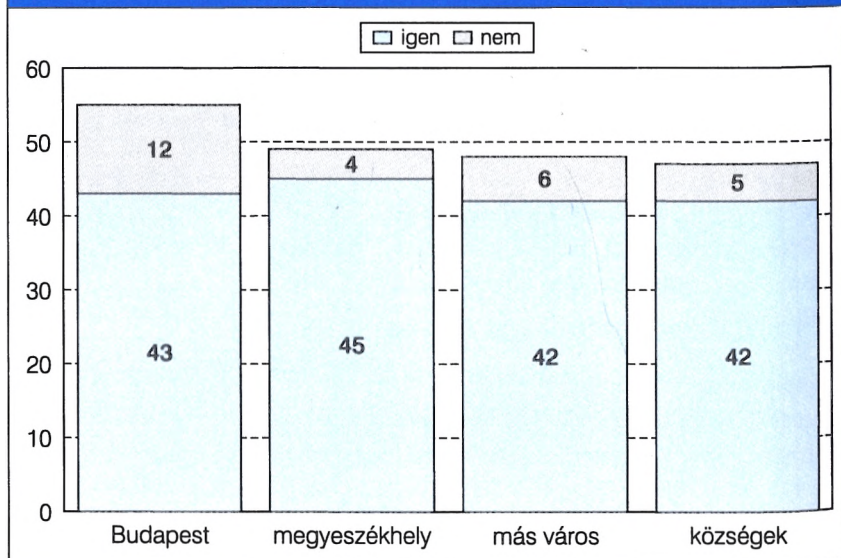
mény-kutatás számaival, akkor arra kell következtetnünk, hogy a bizonytalan alapvéleményűek végül is nem mentek el voksolni. Az előnyös-hátrányos kérdésre érdemi választ adó erősen elszánt szavazók aránya ugyanis 48 százalék volt a mintában, és ez igen közel van a ténylegesen voksolók 46 százalékos arányához. Másképpen közelítve: az erős szavazási elszántsággal és ellentmondásmentes igen-pártisággal jellemezhető honfitársaink mintán belüli aránya 36 százalék, és ez is nagyon közel van a ténylegesen igennel szavazók 38 százalékos arányához. Az egyértelmű nem-pártisággal és erős szavazási elszántsággal rendelkezők mintán belüli

foglalást kér a választ adóktól, mint a szavazási szándékot firtató kérdés. Kiderül ez a válaszmegoszlásokból is. A megkérdezettek 52 százaléka vélte hazánk számára előnyösnek, és 22 százalékuk hátrányosnak a csatlakozást. Az előnyös-hátrányos kérdés, illetve a szavazási szándékot firtató kérdés együttes elemzése a következő képet mutatja: honfitársaink 49 százaléka végiggondoltan igen-párti, tizedük pedig következetesen nem-párti. Olyan válaszadó, aki előnyösnek véli hazánk számára a csatlakozást, de nemmel kívánt voksolni csak mutatóba akadt (6 fő az 1500 fős mintában), azok aránya viszont, akik hátrányosnak vélik a csatlakozást, de mégis igen-pártiak: 6 százalék. Végül azok aránya, akiknek nincs határozott véleménye az előnyös-hátrányos kérdéstről, de azért igen-pártiak: 13 százalék, és e körből mindössze 2 százalék a nem-párti. Mindez azt jelenti, hogy az erős igen-párti propaganda hatékony volt, hiszen a határozatlan alapvéleményűek sokkal nagyobb valószínűséggel gondolták azt, hogy igennel szavaznának, ha elmennének, mint azt, hogy nemet mondanak az EU csatlakozásra.

aránya pedig 7 százalék, és ez pontosan annyi, mint ahányan ténylegesen nemmel voksoltak. Mindezek után jóval több erős munkahipotézisnél azt állítani, hogy a népszavazási részvétel azért volt alacsony, mert csak az általában is szilárd részvételi szándékkal és határozott, egyértelmű véleménnyel rendelkező honfitársaink járultak az urnákhoz. Akinek bármi kis kételye, fenntartása volt a népszavazás tétjével vagy csak úgy általában a választási részvétellel kapcsolatban, az inkább otthon maradt.

Ha viszont egybevetjük a népszavazás eredményeit a közvéle-

Az elszánt szavazókedvű átgondolt, határozott igen- és nem-pártiak arányai lakóhely szerint

A Szonda Ipsos május legelején is készített egy felmérést a Miniszterelnöki Hivatal számára, és ebben is szerepelt néhány kérdés a népszavazással kapcsolatban. A megkérdezettek 59 százaléka állított

„Az erős igen-párti propaganda hatékony volt, hiszen a határozatlan alapvéleményűek sokkal nagyobb valószínűséggel gondolták azt, hogy igennel szavaznának, ha elmennének, mint azt, hogy nemet mondanak az EU csatlakozásra.”

„Mindezek után jóval több erős munkahipotézisnél azt állítani, hogy a népszavazási részvétel azért volt alacsony, mert csak az általában is elszánt részvételi szándékkal és határozott, egyértelmű véleménnyel rendelkező honfitársaink járultak az urnákhoz.”

ta azt, hogy április 12-én elment szavazni. Ez 13 százalékkal több, mint ahányan tényleg elmentek. A népszavazáson a jogosultak 38 százaléka voksolt igennel, ugyanakkor a Szonda munkatársainak a megkérdezettek pontosan fele mondta azt, hogy elment és igennel szavazott. A ténylegesen nemmel szavazók aránya 7 százalék volt, és pontosan ugyan

ennyien állították azt, hogy elmentek és nemmel voksoltak. (A hiányzó 2 százalék titkolta a szavazatát.) Mindez azt jelenti, hogy szinte kizárólag az igen-pártiak titkolták el a lustaságukat a kérdezőbiztosok előtt.

Ez persze érthető, hiszen a többség ellenében nemmel szavazni önmagában is egyfajta kilógás a sorból, ráadásul a nem győzelmeinek semmi esélye sem volt, így csatlakozást ellenző véleménnyel otthon maradni racionális választói magatartás. Ugyanakkor csatlakozáspárti véleménnyel ellátsálni a népszavazást eléggé egyértelműen normasértő lustaság, amivel nem szívesen dicsekszünk.

Mindezek után érdemes azt is szemügyre venni, hogy miként alakul az elszántan szavazó igen-és nem-pártiak aránya különböző

társadalmi-demográfiai csoportokban. Itt az a legfigyelemreméltóbb, hogy a fővárosban viszonylag magas az elszánt nem-pártiak aránya, ám ez is szinkronban van a népszavazás hivatalos eredményeivel. (Lásd a mellékelt ábrákat.)

A szerző a Marketing Centrum kutatási igazgatója

Marketing
&
MENEDZSMENT

HIRDESSZEN LAPUNKBAN!

Így hirdetései a legjobb menedzserekhez és közgazdászokhoz jutnak el.

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL

1055 Budapest V., Szent István krt. 17. • Postacím: 1373 Budapest, Pf.: 617

Telefon: 332-3949 • Fax: 331-6343

gosztonyics@m-and-m.hu